

Els Timbals del Ball de Diables de l'Arboç Breu informe històric

Timbal i cèrcol amb el núm. 4 gravat

En el cas dels tabals antics del ball de Diables de l'Arboç, ens trobem davant de dos tabals de fusta, de tipus militar, que no porten data però la podem aproximar. La tradició oral sempre els ha considerat com a recollits de la Guerra del Francès.

Vegem-ne el perquè: El 6 de Juny de 1808, igualadins i manresans aturaven al Bruc la columna de soldats del General Schwarts, que havia sortit des de Barcelona cap a Manresa. La columna del general Chabran, que havia sortit també de la capital en direcció a Tarragona, va anar a auxiliar-los, però a l'Arboç li van barrar el pas; això fou el dia 9 del mateix mes, i empraren tot el que tingueren a l'abast per fer front a l'invasor. Encara que els soldats van acabar sotmetent la població, van matar-ne el rector i 64 habitants, així com 39 membres de sometents, les baixes franceses foren de 300 homes.

La vila fou incendiada i diu la tradició oral que l'expressió "Foc a l'Arboç" procedeix de la visió des de Vilafranca del fum provocat per la crema de la vila. A partir de 1809, el Penedès fou ocupat de nou pels francesos i els anys següents foren de molta sequera i penúria. El mal record dels francesos –viu durant força temps- provocà que fossin ridiculitzats uns anys després en les figures del gegant del 1826, que se'l coneix com "El Chabran". No ens ha d'estranyar doncs, que un altre vehicle de canalització de l'odi col·lectiu vers els francesos hagués estat aquest element del Ball de Diables, tota una institució dins l'entramat social de la població.

Els timbals tenen un mínim de 150 anys; les caixes de metall ja eren usuals al darrer terç del segle XIX. El mecanisme de la bordonera és força típic de les peces anteriors a 1900. Una peça catalana comparable pel que fa a manera constructiva, com és el Tabal de la Patum de Berga fou reforçat amb planxa metàl·lica i fou pintat de vermell, fet que no permet que el puguem analitzar detalladament, però el tensor de la bordonera és tècnicament paral·lel. sembla que el tabal bergadà és del 1726, ja sia poc o molt remodelat.

Un exemple molt més proper tipològicament és el que actualment governa els pasos de dansa dels *Tornejants* d'Algemesí, al País Valencià. La peça en qüestió porta una inscripció (que podria ser gravada a posteriori) que sembla de mitjan segle XIX i deixa clar que l'instrument procedeix d'un regiment militar. I malgrat que hom pot treballar més recentment amb tècniques suposadament anteriors, el timbal d'Algemesí ja té el cos fet de llautó o de coure.

Un detall que ens fa pensar també en el seu origen militar és el fet que en dos dels quatre cercols originals (avui conservats a part, ja que els tabals es van seguir usant fins fa pocs anys), hi hagi gravats els núms. 4 i 7, fet que ens porta a conjeturar en la idea d'un número de regiment o destacament, etc.

Els dos timbals que miraculosament ha conservat el Ball de Diables podrien ser doncs, perfectament originaris de les tropes franceses. Si bé això no pot demostrar-se, el que sí sembla clar és que tenen una proporció que s'adiu als timbals militars dels segles XVIII i XIX que hem vist arreu. Per tant, no sabem de quin bàndol, però sembla quasi segur que són militars i força antics. Les proporcions, les mides i els números gravats als cercols ens acosten a plantejar-se la seva procedència originària. El cos realitzat enterament en fusta –i la seva robustesa- ens fa pensar en una possible datació del tombant de 1800, si no d'abans.

Aquests tabals són importants a nivell simbòlic per a la Vila de l'Arboç: aquell element militar que recorda un mal moment i s'utilitza precisament per a personificar i donar visibilitat a un element festiu que encarna el maligne.

També són uns instruments força importants a nivell festiu. A més de ser un tipus d'estri força escàs, són crucials per als Balls de Diables del model centenari del Gran Penedès: gràcies als constructors Enric Martí de Torrelles de Foix o Màrio Folch de Barcelona, aquestes peces han estat el prototipus més imitat i copiat, i un recurs per a totes les colles de diables que han recuperat els tabals de fusta i pergamí amb tensors de corda.

Fóra bo de fer un estudi estratigràfic de les policromies, ja que no semblen pas les originàries. L'objectiu és veure si porten a sota algun escut militar pintat, o algun tipus de decoració; sempre amb la deguda prudència de fer cates, ja que la pintura original podria haver-se esborrat, tant per fer una "*damnatio memoriae*" de l'enemic si fos el cas, com per afavorir l'adherència de la nova capa pictòrica, a la qual potser se n'hi van superposar més amb els anys. La darrera de les decoracions, visible avui dia sembla feta per Enric-Cristòfol Ricart o, almenys, n'imita molt bé l'estil. Ricart pintà el 1944 els vestits dels diables i hauria pogut decorar els tabals. segurament també hagin sigut repintats posteriorment.

Cal dir que el seu ús continuat ha provocat que el seu estat sigui força delicat i calgui un estudi aprofundit, així com una consolidació pensada per a retirar-los definitivament de circulació i ser museïtzats per esdevenir de cara a les generacions futures un document organològic i festiu destacat.

Núm. 7 en un dels cercols.

Timbal antic d'Alghemesí. Observi's que les proporcions són les mateixes.
El cos és de llautó i la construcció més fina i evolucionada.

Bibliografia

Arroyo, Salvador. *Referències de la Guerra del Francès en alguns versos històrics del Ball de Diables del Vendrell*. Article dins <http://www.balldediables.org>
http://balldediables.org/index.php?option=com_content&task=view&id=51&Itemid=49

Cruañes, Esteve. *Ball de Diables de l'Arboç*. L'Arboç: Ball de Diables de l'Arboç, 1988.

Jané Samsó, Josep M. «Efemèride de l'Arboç a la Guerra del Francès», dins *Miscel·lània Penedesenca* núm. 18, 1993. p. 323-336 Vilafranca del Penedès: Institut d'estudis Penedesencs, 1994. Disponible a <http://raco.cat>

Vallverdú, Ramon. *Foc en dansa*. Reus: Carrutxa, Ajuntament de l'Arboç i Esbart Català de Dansaires, 2006.

<http://www.lapatum.cat/ca/comparses>